

Tajomstvo ľudského poznania podľa Karla Rahnera

GABRIELA GENČUROVÁ

Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta
Katedra spoločenských vied
Hlavná 89, 041 21 Košice
gabriela.gencurova@ku.sk

Abstract

Based on the confrontation of some theologians with Rahner's connection of theological and philosophical principles, especially the Anglo-American theological space, the article investigates the context of Rahner's theological thinking and defines the place of his theory of knowledge. The paper seeks to identify the basic features of Rahner's theory of knowledge, to capture its character, and to clarify its philosophical-theological context. It defines its starting points, describes its basic structure, and defines basic concepts. I conclude that Rahner's theory of cognition has the integral character of current humanistic theories of cognition.

Keywords: Karl Rahner, philosophy of knowledge, Spirit in the world, transcendental method, transcendental experience, finiteness, history.

Úvod

Napäté politické a spoločenské problémy 20. storočia, ako napr. dve svetové vojny, zmeny územného členenia štátov, vznik totalitných režimov a ich vplyv na spoločnosť, nastoľovali existenciálne otázky a otázky zmyslu života človeka, v ktorom sa duchovno-telesná celistvosť človeka stáva akýmsi novým prvkom skúmania, nanovo prehodnocovaným v moderných konceptoch myslenia. Nemecký katolícky teológ Karl Rahner (1904-1984) sa tiež snažil vymedziť miesto človeka v modernom svete. Vo svojej filozofii človeka cieľavedome načrtáva istý antropologický koncept v konfrontácii s filozofiou 20. storočia (existencializmus, ontológia, personalizmus). Už v dizertačnej práci *Duch vo svete (Geist in Welt)*, 1939) presne vymedzuje miesto človeka vo svete a jeho význam. Pútať interpretáciou Akvinského epistemológie, ovplyvnený transcendentálnym tomizmom Josepha Maréchala (1878-1944) a existencializmom Martina Heideggera

(1889-1976) predstavuje prebývanie ducha vo svete, ako metafyzické východisko komplexnej existencie človeka.¹

V zmysle spomínaných konceptov predstavíme, do akej miery sa Rahnerove teologické myšlienky prekrývajú s novovekými a súčasnými prvkami rôznych teórií poznania, zvlášť s teóriou poznania Imanuela Kanta (1724-1804). Bude evidentné, že Rahner sa nikdy nesnažil o systematické poňatie celej teológie či teologickej antropológie² ani nevymedzoval vlastnú teóriu poznania, ale že skôr hľadal odpovede na aktuálne otázky spoločnosti súvisiace s duchovným životom človeka, zachovávajúc jeho celistvosť.³ I napriek tomu sa pokúsime načrtnúť východiská Rahnerovej epistemológie. Predpokladáme, že Rahner, vychádzajúc z princípov personalizmu, modifikoval Kantovu teóriu poznania a Heideggerovu ontológiu do takej miery a takým jedinečným spôsobom, že môžeme hovoriť o Rahnerovej originálnej teórii poznania sveta, človeka a Boha.

Rahnerove spájanie teológie a filozofie

Rahnerova interpretácia človeka je spočiatku ovplyvnená jezuitskou spiritualitou Ignáca z Loyoly (1491-1556) a kresťanskou scholastickou tradíciou Tomáša Akvinského (1225-1274). Charakter jeho antropológie sa však v konečnom dôsledku prejaví ako výrazne moderný. Je všeobecne známe, že Rahner tomášovskú metafyziku konfrontuje s ontologickým východiskom Heideggerovho *Dasein*, ktoré človeka dynamicky posúva k niečomu, nie *k ničomu* (bytiu+k+smrti), pričom explicitne vyzdvihuje pojem nekonečnosti ľudského ducha. Inšpirovaný novotomistických poňatím teórie poznania a to zvlášť jezuitu J. Maréchala, ktorý konfrontoval novotomizmus s filozofiou nemeckého idealizmu, vytvoril vlastnú teóriu poznania bytia.⁴ Rahner zaujíma svoj vlastný postoj nielen ku klasickej tomistickej epistemológii,

¹ Zaujímavým prvkom v Rahnerovej filozofii sa javí prepájanie Akvinského dynamickej mysle s Heideggerovým *Dasein*. Rahner tieto koncepty vysvetľuje v zmysle Maréchalovej interpretácie Kantových podmienok poznania. MICHAUD, D. (ed.) ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>. Porovnaj aj s DVOŘÁČEK, J. Zdroje filozofického myšlení Karla Rahnera. In: *Studia Theologica*, 16, č. 4 (2014), s. 80 <https://doi.org/10.5507/sth.2014.041>; KILBY, K. *Karl Rahner : Theology and philosophy*. ProQuest Ebook Central. 2004. Dostupné na: http://ebookcentral.proquest.com/_blank, s. 22. <https://doi.org/10.4324/9780203505007>

² DVOŘÁČEK, J. Zdroje filozofického myšlení Karla Rahnera, s. 80. <https://doi.org/10.5507/sth.2014.041>

³ Tu niekde je počiatok Rahnerovho antropológického obratu v teológii, v ktorom transcendentná otázka začína od človeka a nie je mu vnútená zvonka MICHAUD, D. (ed.), ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH. (1999) *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>; LEHMANN, K. Philosophisches Denken im Werk Karl Rahners. In: RAFFELD, A. (ed.) *Karl Rahner in Erinnerung*. Düsseldorf: Patmos Verlag, 1994, Dostupné na: <https://freidok.uni-freiburg.de/fedora/objects/freidok:6314/datastreams/FILE1/content>, s. 11; KILBY, K. *Karl Rahner : Theology and philosophy*. ProQuest Ebook Central. 2004. Dostupné na: http://ebookcentral.proquest.com/_blank, s. 22. <https://doi.org/10.4324/9780203505007>

⁴ MICHAUD, D. (ed.), ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>; KIDD, E. *The mystical and political body: Christian identity in the theology of Karl Rahner*. Wisconsin. Milwaukee: ProQuest, 2016; DVOŘÁČEK, J. Zdroje filozofického myšlení Karla Rahnera, s. 82. <https://doi.org/10.5507/sth.2014.041>

Maréchalovmu transcendentálnemu tomizmu, ale aj k modernému personalizmu. Tieto navonok nespojiteľné svety Rahner zlučuje pomocou Kantovej transcendentálnej metódy, ktorá mu umožňuje predstaviť svoje novátorské tézy. Na to, aby táto metóda v plnej miere ponímala všetky aspekty ľudskej osoby a osobnosti, ju však modifikuje tak, že ju obohacuje o kresťanské antropologické atribúty. Tradičný filozofický kantovský jazyk tak obohacuje o teologický.

Americká profesorka teológie Shannon Craigo-Snell (1970-) Rahnerovu metódu nazýva „transcendentno-antropologickou metódou“, pretože nie je typicky kantovská.⁵ Práve preto ju aj mnohí filozofi len s ťažkosťami prijímajú ako akceptovateľnú. Kritizujú fakt, že Rahnerove teologické tvrdenia, ku ktorým ňou dospieva, presahujú historickosť a sú často „ahistorického“ charakteru, lebo rešpektujú kresťanskú tradíciu, presahujú realitu. Podľa klasických filozofov, Kantova transcendentálna metóda vedie k univerzálnym vlastnostiam poznania ľudskej reality vo svete, v ktorom sa ľudská osoba konštituuje,⁶ kým tá Rahnerova presahuje jednak univerzalitu, lebo preniká do konkrétností ľudskej osobnosti (subjektovosť) a potom presahuje aj realitu, keďže verí vo večný život mimo nej. Klasická filozofia poznania vychádza z premisy, že všetko, čo presahuje túto realitu, buď neexistuje, alebo sa na to vzťahujú už iné pojmy alebo metódy. Vedenie a vieru kladie mimo seba (Kant). Rahnerova transcendentálna metóda však úmyselne presahuje realistické kategórie a snaží sa predpoklady ľudského nazerania skutočnosti, ktoré sú historicky konštituované, vystaviť súčasne transcendentálnemu aj ahistorickému skúmaniu.

Práve fakt, že na ich interpretáciu netradične používa ten istý jazyk, sa prieči naopak aj teológom. Táto nespokojnosť je spôsobená predovšetkým tým, že Rahner na jednej strane kladie historickú otázku o možnostiach „počúvania“⁷ kresťanského posolstva, teda možnosť epistemologického poznávania a na druhej ahistorickú otázku o prijímaní viery, teda poznávania nadprirodzených vecí svetlom viery, reálnou skúsenosťou samého človeka (nadprirodzený existenciál). Rahnerov postoj proti extrinsecizmu tieto otázky posúva do roviny racionalistických a realistických interpretácií, čo často vyvoláva nesúhlas teológov i napriek tomu, že Rahner rešpektuje a zohľadňuje tajomstvo poznania nadprirodzených skutočností.⁸

V Rahnerovom prístupe k epistemológii môžeme badať nielen prvky Meréchalovej syntézy Kantovej teórie poznania a Akvinského metafyziky, ale predovšet-

⁵ CRAIGO-SNELL, Sh. *Silence, Love, and Death. Saying „Yes“ to God in the theology of Karl Rahner*. Marquette University Press, 2008, *ProQuest Ebook Central*. Dostupné na: <https://www-1proquest-1com-lounlg0ow1752.hanproxy.cvtisr.sk/legacydocview/EBC/476971?accountid=59680>, s. 20, 23.

⁶ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*. Svitavy: Trinitas, 2002, s. 76-77.

⁷ Dialogický charakter ľudskej skúsenosti Rahner opisuje: RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 68-77.

⁸ KILBY, K. *Karl Rahner : Theology and philosophy*. ProQuest Ebook Central. 2004. Dostupné na: http://ebookcentral.proquest.com/'_blank, s. 32, 28, 97, 105 <https://doi.org/10.4324/9780203505007>; CRAIGO-SNELL, Sh. *Silence, Love, and Death. Saying „Yes“ to God in the theology of Karl Rahner*. Marquette University Press, 2008, *ProQuest Ebook Central*. Dostupné na: <https://www-1proquest-1com-lounlg0ow1752.hanproxy.cvtisr.sk/legacydocview/EBC/476971?accountid=59680>, s. 19-20, 23.

kým vplyv moderného personalizmu. Práve ten dáva Rahnerovej teórii poznania silný antropologický prvok. Personalistická teória poznania sa vyznačuje tým, že za autentické považuje jedine také poznanie, „na ktorom má účasť celá ľudská osobnosť“ a „ku ktorému možno dospieť jedine skrze osobu a personálne relácie s inými osobami.“ Teda pravdivé, skutočné a autentické „poznanie je výsostne osobné a osobnostné“.⁹ Keď sa Rahner vyjadruje k základným problémom teórie poznania, hovorí o človeku, ktorý reflektuje vlastnú konkrétnu dejinnú skutočnosť v zmysle osobného a vo viere reflektovaného vlastného vedenia¹⁰ a ktorý sa v tomto náboženskom vedení sebarealizuje, sebapoznáva a vedome vlastní seba aj svoje poznanie.¹¹ Toto základné personalistické východisko je primárnym východiskom nielen Rahnerovej teórie poznania, ale celej jeho teológie. Tak ako personalizmus sám, ani Rahner nekladie vedľa seba vedenie a vieru, ako to urobil Kant, ale predpokladá ich syntézu. „Človek nielen musí vedieť že verí, ale musí aj veriť, že vie.“¹² Slovanmi Rahnera: „Vedomé vlastnenie poznania ako také (na rozdiel od jeho objektivizovaného predmetu) a sebaovlastnenie vedenia charakterizujú každé poznanie. Pri ňom sa nie len niečo poznáva, ale subjekt zároveň aj vie o svojom vedení.“¹³ „Lebo človek je veriacim kresťanom a zároveň je – z požiadavky svojej vlastnej viery – človekom mysliacim, ktorý premýšľa o svojej existencii ako o celku.“¹⁴ Rahner dokonca pokračuje ďalej, keď človeku priznáva schopnosť rozumom poznať aj tajomstvá viery: Naša existencia „volá po tajomstve, ktoré zostáva tajomstvom, ale nie je od tohto tajomstva až taká vzdialená, aby toto tajomstvo nebolo iba obyčajným *‘sacrificium intellectus’*“.¹⁵

Rahner i napriek výčitkám voči jeho epistemologickej syntéze dospel k jedinečným logickým výsledkom. Pomocou vyššie spomínanej modifikácii transcendentálnej metódy predstavuje charakteristiku ľudskej osoby, univerzálne vlastnosti jej poznávania a poznania a zároveň v jej zmysle dokáže akcentovať aj konkrétne existenciálne otázky človeka ako „poslucháča“ transcendentného slova¹⁶ a na tom podklade vo všeobecnosti vystihovať charakter jeho konania. To všetko sa mu podarilo opodstatneným a systematickým spájaním teologických téz a filozofických princípov. Rahnerove spájanie teológie a filozofie je pre mnohých jeho interpretátorov ťažko akceptovateľné. Zvlášť aj preto, že mu vyčítajú jeho nedôslednosť v prezentovaní svojich tvrdení. Niekde ich vraj Rahner vypovedá ako filozofický argument, inde len ako teologickú hypotézu, čo často spôsobuje interpretačné problémy.¹⁷

⁹ LETZ, J. *Teória poznania. Systémové a experienciálno-evolučné porozumenie poznania*. Bratislava: Vydavateľstvo JUP, 1992, s. 87.

¹⁰ RAHNER, K. *Základy kresťanské víry*, s. 50.

¹¹ RAHNER, K. *Základy kresťanské víry*, s. 52-53.

¹² LETZ, J. *Teória poznania. Systémové a experienciálno-evolučné porozumenie poznania*, s. 87.

¹³ RAHNER, K. *Základy kresťanské víry*, s. 54.

¹⁴ RAHNER, K. *Základy kresťanské víry*, s. 45.

¹⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanské víry*, s. 47.

¹⁶ Viac v: RAHNER, K. *Poslucháči slova. Základy náboženskej filozofie*. Samizdat, 1986.

¹⁷ CRAIGO-SNELL, Sh. *Silence, Love, and Death. Saying „Yes“ to God in the theology of Karl Rahner*. Marquette University Press, 2008, ProQuest Ebook Central. Dostupné na: <https://www-1proquest-1com-lounlg0ow1752.hanproxy.cvtisr.sk/legacydocview/EBC/476971?accountid=59680>, s. 19.

Pri tom je nutné si uvedomiť, že teológia absolútne oddelená od filozofie nie je reálne možná a, naopak, filozofia oddelená od teológie a hypotéz je len selekcia toho, na čo odpovedať vieme, ale neberie v úvahu to, na čo odpovedať nevieme, ale iba intuitívne tušíme. Rahner vedome zdôrazňuje jednotu teológie a filozofie slovami: „*lebo predmetom našich úvah je konkrétny celok ľudskej sebarealizácie kresťana*“. *Teoreticky, prakticky a didakticky oprávnené sa tu, v samotnej teológii dá filozofovať a táto 'filozofia' si nemusí vyčítať, že trvale presahuje aj do oblasti, ktoré sú doménou teológie*“.¹⁸

Rahner sa snažil vždy realitu poňať komplexne, a preto interpretuje niektoré závery ako logické výroky iné ako (teo)logickú domnienku. To, do akej miery je to akceptovateľné, ostáva vždy na bádateľovi a jeho schopnosti argumentovať, ale predovšetkým na jeho dispozícii pochopiť pôvodné Rahnerove zámery. Čo sa zdá niekedy až nemožné.

Mnoho autorov, zvlášť americká teologička Karen Kilby (1964-), sa pokúšali pátrať po tom, či sa dá Rahnerova filozofia oddeliť od jeho teológie a interpretovať samostatne, a tak bádateľovi uľahčiť argumentáciu. Ale nie vždy je to produktívne riešenie. Kilby hovorí, že ak teológia stojí na filozofii, môže byť prostredníctvom nej zraniteľná. Napríklad, niektorí kritici z anglo-americkéj komunity, ktorí teológiu akceptujú len v spojitosti s filozofiou, nevedia prijať Rahnerov spôsob filozofovania a tým spochybňujú jeho teológiu, ktorá vraj nestojí na pevných filozofických základoch. Kilby preto dospela k názoru, že ak by sa Rahnerova filozofia a teológia interpretovali oddelene, môžu tvoriť isté samostatné logicky usporiadané celky, čiže obe sa môžu analyzovať a hodnotiť nezávisle od seba, a tak sa vyhnúť obojstrannej interferácii (rušeniu, prelýnaníu).¹⁹

Aj profesorka teológie Schennon Craigo-Snell sa stotožňuje s Kilby, že Rahnerova teológia sa môže čítať nezávisle od jeho filozofie. Výhodu vidí v tom, že sa tak stáva dostupnejšia pre tých, ktorí majú problém pochopiť Rahnerovu filozofiu, alebo prijať niektoré jej aspekty.²⁰ Z toho dôvodu preferuje názor, že aj keď Rahnerove teologické tvrdenia vychádzajú vždy z filozofického základu, v skutočnosti nie sú na ňom závislé. Týmto výrokom paradoxne posilnila teologickú stránku Rahnerovho diela, pretože ju oddelila od jeho neprijatej „pochybnéj filozofie“. I napriek tejto možnosti Kilby upozorňuje, že je vždy nutné brať do úvahy, že Rahner oba smery chápal ako jeden vzájomne sa dopĺňajúci celok a len tak by mali byť aj interpretované.²¹

¹⁸ RAHNER, K. *Základy kresťanské víry*, s. 45.

¹⁹ KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner. In: *SJT - Scottish Journal of Theology*, 55, č. 2 (2002), s.130. <https://doi.org/10.1017/S0036930602000212>

²⁰ CRAIGO-SNELL, Sh. *Silence, Love, and Death. Saying „Yes“ to God in the theology of Karl Rahner*. Marquette University Press, 2008, *ProQuest Ebook Central*. Dostupné na: <https://www-1proquest-1com-lounlg0ow1752.hanproxy.cvtisr.sk/legacydocview/EBC/476971?accountid=59680>, s. 19; KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner. In: *SJT - Scottish Journal of Theology*, 55, č. 2 (2002), s.131.

²¹ KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner. In: *SJT - Scottish Journal of Theology*, 55, č. 2 (2002), s. 130. <https://doi.org/10.1017/S0036930602000212>

Prikláňame sa k názoru, že Rahnerove teologické a filozofické tvrdenia tvoria neoddeliteľný logický celok. Chceme dokázať, že jeho teologické výpovede o ľudskom poznaní a presahu ľudskej skúsenosti stoja na serióznej filozofii, ktorá obohacuje a podporuje teologické princípy. Na príklade náčrtu jeho epistemologických základov chceme podporiť neoddeliteľnosť Rahnerovej teológie od filozofie a vzájomne ich posilniť.²² Iniciálnym (počiatočným, začínajúcim) popisom Rahnerovej filozofie poznania dokážeme, že Rahnerova teológia stojí na pevných filozofických základoch. Aj keď v jeho teologických výpovediach často nie sú odkazy na jeho filozofické tvrdenia (čo umožňuje interpretom Rahnera selektovať teológiu od filozofie), poukážeme na ich nevyhnutné vzájomné súvislosti. Tie na jednej strane v jeho teologických dielach spresňujú jeho predchádzajúce filozofické výroky a na druhej pomáhajú pochopiť tie teologické.

Štruktúra poznania v Rahnerovej teologickej antropológii

Základným znakom Rahnerovej teológie je filozofické chápanie pojmu poznania a procesu poznávania skutočnosti. Východiskom k takto epistemologicky koncipovanej antropológii mu je Heideggerov pojem nevyhnutnosti existencie „bytia vo svete“ („in der Welt Sein“). Z neho vychádza Rahnerove poňatie ducha ako „ľudskej skúsenosti sveta zo sveta“.²³ V diele *Hörer des Wortes. Zur Grundlegung einer Religionsphilosophie, 1941 (Poslucháč slova. Na základe filozofie náboženstva)*, Rahner popisuje predbežné chápanie bytia (*Vorgriff auf esse*). Chápe ho ako schopnosť ľudského ducha dosiahnuť na to, čo je bezmenné a svojou podstatou nekonečné.²⁴ Je to predbežné pochopenie bytia, určitá podmienka, predpoklad, schopnosť človeka poznať všetko, čo má poznať.

Podstatné znaky svojich teologických téz týkajúcich sa charakteru ľudského poznania reflektuje Rahner v diele *Grundkurs des Glaubens, 1976 (Základy kresťanskej viery)*. Odpovedá v ňom predovšetkým na otázky možností ľudského poznávania a jeho charakter vo vzťahu k poznaniu seba a Boha. Jasne poukazuje na metafyzický rozdiel medzi tým, čo poznávame a tým, ako a cez čo poznávame. Rahner sa vyjadruje o tom ontologicky aj keď sa dištancuje od jeho pojmu disponibility.²⁵ Tradične sa v kresťanskej filozofii vypovedá „o veci o sebe“ analogicky, pomocou všeobecných pojmov v zmysle aristotelových, prípadne tomistických existenciálnych kategórií. Rahner sa však touto existenciálnou stránkou veci zaoberá iným spôsobom. Skutočnosť reálne existujúceho bytia vysvetľuje nielen netypicky v zmysle Kantových *apriórnych* kategórií, ale dokonca ich principiálne moduluje.

²² RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 63.

²³ RAHNER, Karl. *Spirit in the World*, s. 54. Rahner tu však nemyslí panteizmus ani dualizmus. RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 113.

²⁴ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 73-75; MICHAUD, D. (ed.) ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>; CARR, A. *The Theological Method of Karl Rahner*. Missoula, Montana: Scholars Press, 1977, s. 75; KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner. In: *SJT - Scottish Journal of Theology*, 55, č. 2 (2002), s. 128 <https://doi.org/10.1017/S0036930602000212>; RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe. In: *Teologie 20. století. Antologie*. Praha: Vyšehrad, 1995, s. 86; KILBY, K. *Karl Rahner: Theology and philosophy*. ProQuest Ebook Central. 2004. Dostupné na: http://ebookcentral.proquest.com/_blank, s. 19. <https://doi.org/10.4324/9780203505007>

²⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 115, 119.

Kant pomocou apriórnych foriem priestoru a času charakterizuje zmyslové ľudské poznávanie pomocou dvanástich kategórií,²⁶ ktoré je človek schopný umom prijímať a rozumom spájať a vytvárať apriórne sudy.²⁷ Túto zjednocujúcu schopnosť človeka Kant pripisuje transcendentálnemu poznaniu (poznanie, ktoré sa nezaobera predmetmi), pričom práve ľudskému umu pripisuje túto schopnosť apriórnej syntézy.²⁸ Zjednocujúcou podmienkou v tomto procese je transcendentálne uvedomenie si seba samého. Toto súvislé uvedomenie si svojho *Ja* (transcendentálna jednota apercepcie) sa podľa Kanta prejavuje vždy len ako stavebný zjednocujúci prvok nejakej skúsenosti, nikdy neexistuje samo osebe. Preto sa toto transcendentálne *Ja*, ostávajúce vo svojej objektivite nepoznateľné (*noumenon*), prejavuje len prostredníctvom superštruktúr *apriórnych* foriem. Človek sa teda nevidí vo svojej podstate, ale len tak, ako si pripadá. Seba poznáva iba tak ako iné veci, teda len ako obyčajný jav (*fenomenon*).²⁹ Fenomény sú teda len predstavami, ktoré spája um (prostriedok poznávania) s nejakou vecou (predmetom nazerať) a ľudský rozum si o tomto transcendentálnom objekte následne tvorí sudy (mienku).³⁰

Na rozdiel od Kanta Rahner nepripisuje *noumenonu* charakter bezobsažnej apriórnej prázdnej formy a poznávanej veci atribút nepoznateľnej transcendentnej skutočnosti. Nesúhlasí ani s tým, že by človek sám seba mohol vo všeobecnosti chápať len ako predstavu fenomén, jav, „na ktorom božstvo uskutočňuje svoju vlastnú večnú hru“ bez participácie ľudskej slobody a zodpovednosti.³¹

Podľa Rahnera transcendentné *Ja* má svoju vlastnú schopnosť poznávať celú realitu, dokonca aj tú nadprirodzenú. Podľa Rahnera je práve Boh tou určujúcou kategóriou, ktorá človeku umožňuje poznať všetko, aj to nepoznateľné a vytvárať o tom sudy.³² Práve vďaka transcendentálnej schopnosti poznávať človek odhaľuje časopriestorové určenie bytia reálne existujúcej veci alebo bytosti v *a posteriori* zmysle. Kategorickú skúsenosť Rahner chápe v konkrétnej realite života človeka, pretože „každá transcendentálna skúsenosť je vždy najprv sprostredkovaná kategoriálnym stretnutím s konkrétnymi skúsenosťami v našom svete“.³³ Nezovšeobecňuje, čím akoby *noumenon* urobil charakteristickým pre každú jednu bytosť. Rahner však definuje odlišnosti medzi „transcendentálnym horizontom a jednotlivými kategoriálnymi predmetmi na jednej strane a rozdielnosťou jednotlivých kategoriálnych predmetov medzi sebou na strane druhej“.³⁴ Objektivita Kantových kategórií sa tak mení v Rahnerovom kontexte na kategorické konkrétne, ale zároveň poukazuje

²⁶ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. Bratislava: Pravda, 1979, s. 112.

²⁷ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, s. 66.

²⁸ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, s. 69.

²⁹ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, s. 49.

³⁰ KANT, I. *Kritika čistého rozumu*, s. 124-131. K tomu HOJDA, J. Hledání vzájemnosti. Jablonec nad Nisou: Vydavatelství IN, 2012, s. 106.

³¹ RAHNER, K. *Základy křesťanské víry*, s. 135.

³² „Presah k transcendentnému je zárukou pre možnosť platnosti našich súdov, je nádejou pre všeobecné porozumenie.“ V zmysle tohto poznania človek môže vykonávať tvorivú činnosť (umenie, kultúra). HOJDA, J. Hledání vzájemnosti. Jablonec nad Nisou: Vydavatelství IN, 2012, s. 106.

³³ RAHNER, K. *Základy křesťanské víry*, s. 101.

³⁴ RAHNER, K. *Základy křesťanské víry*, s. 113.

na existenciu transcendentálneho absolútna. Veci sa človeku teda už nielen javia ako predstavy (*fenomenon*), ale odhaľujú mu svoju konkrétnu podstatu v „kategorickom poznaní“.³⁵

Realitu *fenomenonu* teda človek presahuje, neostáva len pri domnelých javoch alebo predstavách, ale dokáže poznať aj reálnu skutočnosť a podstatu toho, čo poznáva, ba poznať aj samotný *horizont* svojho poznania. Človek tak nielen poznáva, ale ako subjekt si je vedomý svojho poznávania, pretože úmyselne reflektuje skutočnosť (*reflexívna sebadanosť*).³⁶

V tomto Rahnerovom ponímaní je táto transcendentálna kategorická skúsenosť *a posteriori* pôvodu sprostredkovaná kategorickým stretnutím sa konkrétneho človeka s Bohom, v konkrétnej realite jeho života, vo forme jeho konkrétneho bytia. Personalita človeka sa stáva základnou podmienkou konštitúcie rozumu.³⁷ Ale táto skúsenosť sa podľa Rahnera neobmedzuje len na rozumový aspekt, ale je nadrozumová, a preto dáva istotu vyššej, než len objektívnej skúsenosti.³⁸

Takáto skúsenosť pochádzajúca od absolútnej transcendentnej bytosti zaručuje, že naše poznanie objektívne poznáva skutočnosť takú, aká naozaj je, nielen predstavy o nej. Takému poznaniu preto môžeme veriť. Týmto postojom Rahner implikuje pojem viery v osobného Boha do svojej filozofie už na úplnom začiatku svojho teologického myslenia, keď opisuje personalitu ako predpoklad kresťanského posolstva.³⁹ Aj „osobný vzťah človeka k Bohu, dejiny spásy ako skutočný dialóg medzi Bohom a človekom, pojem zodpovednosti človeka pred Bohom...“ vypovedá o tom, že človek je regulárnou osobou a hodnoverným subjektom poznávania.⁴⁰

Historická a transcendentálna rovina existenciálnej jednoty človeka

Táto skúsenosť však má ešte ďalší rozmer. Nezaoberá sa len bytím človeka vo svete, ktoré reálne existuje, ale popisuje aj jeho esenciálnu stránku. Teda konštituuje vec nielen historicky, ale rieši otázky „čo vec je“, ako sa dá popísať, definovať, akú má potenciú vzhľadom na svoje konkrétne charakteristické črty, teda aká je podstata ľudského bytia sama o sebe.⁴¹

Všeobecný charakter podstaty ľudského bytia popisuje Rahner v diele *Grundkurs des Glaubens*, 1976 (*Základy kresťanskej viery*). Definuje človeka ako existenciálnu jednotu, ktorá vychádza z ľudskej historicity a transcendentality (historická a transcendentálna rovina jednoty). Túto jednotu odôvodňuje: „Božím nie je nič,“

³⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 117.

³⁶ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 53-55.

³⁷ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 65.

³⁸ ŘÍHA, K. Předmluva k prvnímu českému vydání. In: RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*. Svitavy: Trinitas, 2002, s. 8.

³⁹ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 71-77.

⁴⁰ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 65.

⁴¹ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 271; MICHAUD, D. (ed.) ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>.

čo len proste je; táto transcendentalita sa deje“. Preto transcendentalita človeka je viazaná na historickosť človeka a neexistuje len sama osebe.⁴²

V tomto prípade už Rahner automaticky používa pojem „transcendentálny“. Pojem viaže na reálne existujúce bytie a vyjadruje ho ako vlastnosť, ktorou človek presahuje realitu. Hovorí, že človek ako „subjekt transcendencie je dejinný.“⁴³ Podobne ako transcendentalitu, považuje za vlastnosť ľudského bytia aj ľudskú historicitu. Tú chápe ako súčasť dejín spásy. Rahner hovorí: „Dejiny sveta znamenajú dejiny spásy“,⁴⁴ v nich sa uskutočňuje udalosť transcendentálneho sebazdieľania Boha človeku. „Dejiny spásy sú s celkovými dejinami ľudstva koextenzívne (nie identické)“,⁴⁵ lebo v dejinách ľudstva existuje zlo a odmietanie Boha. Dejiny podľa Rahnera znamenajú zvláštne určenie človeka, „prostredníctvom ktorého je človeku daný k dispozícii momentálne daný konkrétny svet, ktorý musí slobodne tvoriť a znášať a za ktorý musí preberať zodpovednosť“.⁴⁶

I napriek tomu tieto dve dimenzie ľudských dejín (histórie) spája paradoxne, podľa Rahnera, utrpenie a zavrhovanie, nielen slovné vyjadrenie viery a kultu. Transcendentná skúsenosť je vždy sprevádzaná reflexiou alebo vecne sprostredkovaná. Rahner vysvetľuje: „...neexistuje v existencii človeka nič dejinne uchopiteľné, čo by nemohlo byť materiálnou a konkrétnou telesnosťou transcendentálneho poznania a slobody...“.⁴⁷ Práve preto Rahner považuje za dôležité spájať časnosť s nekonečnom, čo dokazujú aj samotné dejiny spásy. V dôsledku tejto súvzťažnosti „dejiny spásy a dejiny vôbec musia nakoniec spolu koexistovať“.⁴⁸

Človek sa rodí do dejín v istom dejinnom postavení bez toho, aby si ho vyberal. I napriek tomu, prostredníctvom svojho postavenia v dejinách odhaľuje vlastnú transcendenciu a uvedomuje si ju. Vždy vie o svojej konečnosti aj dejinnej podmienenosti, a tým sa vlastne nachádza nad ňou, aj keď ju už nemôže opustiť.⁴⁹ Táto dynamická oscilácia medzi transcendentálnosťou a historickosťou (*Schwebe*) je podľa Rahnera pohyb, realizujúci sa vďaka prežívaniu ducha vo svete. Človek si však uvedomuje seba ako telesnú poznávajúcu bytosť. Tento pohyb má zjednocujúci charakter, aj keď konceptuálne sa odlišuje.⁵⁰

Skúsenosť transcendencie a ľudská transcendencia ako apriórna otvorenosť subjektu

Okrem tradičnej kategorickej skúsenosti sa Rahner nechal inšpirovať aj Marécha-

⁴² RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 213.

⁴³ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 215.

⁴⁴ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 119.

⁴⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 119.

⁴⁶ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 84.

⁴⁷ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 219-220.

⁴⁸ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 85.

⁴⁹ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 86.

⁵⁰ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 270; RAHNER, K. *Spirit in the World*. New York: Herder and Herder, 1968, s. 407 <https://doi.org/10.5040/9780567692573>; MICHAUD, D. (ed.) ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>.

lovou teóriou poznania, v ktorej presadzuje schopnosť človeka poznávať transcendentné skutočnosti vlastným rozumom (*DS 3004*).⁵¹ Od pojmu formálneho objektu poznania⁵² prechádza Rahner k transcendentálnej rovine skúsenosti. Tvrdí, že táto *transcendentálna skúsenosť* presahuje realitu, ale i napriek tomu má stále *a posteriori* charakter, lebo stojí na myslení a existencii konkrétneho človeka, ktorý je a reálne existuje vo svete.⁵³

Rahnerov človek teda nie je obyčajný tvor, má schopnosti, ktoré presahujú svet. Rahner teda konštituuje človeka ako bytosť transcencie.⁵⁴ Rozlišuje ľudské transcendentálne a kategoriálne poznávanie a obom pripisuje *aposteriórny* charakter. Odlišujú sa len v určení aktivity rozumu, ktorá predpokladá istý druh reflexie (vedecký predmetový alebo myšlienkový),⁵⁵ v ktorej si človek uvedomuje sám seba a sebatranscenduje, aby dosiahol samotný „horizont našej skúsenosti transcencie“.⁵⁶ Práve tento „horizont transcencie, ktorý je vždy pôvodne pôvod tajomstva“,⁵⁷ otvára ľudskú transcenciu. Je to práve to „Sväté tajomstvo“, ktoré síce nemožno určiť, nedá sa definovať ani jeho presahom,⁵⁸ ale je isté, že ľudskú transcenciu smeruje k pôvodu tohto horizontu. K láske.⁵⁹ Rahner tu poukazuje aj na zvláštnosť tejto transcendentálnej skúsenosti, totiž, že sa nikdy nemôže predstaviť sama o sebe, iba ak prostredníctvom abstraktných pojmov.⁶⁰

Všetky ľudské bytosti však majú v sebe aj *a priori* prítomný prvok, ktorý vystihuje ich podstatu. Nie je to však len sprevádzajúci jav toho poznávacieho procesu. Apriórna je samotná štruktúra poznávajúceho subjektu, jeho sebauvedomujúca „*spoluvedomá netematická sebadanosť*“. Teda tu sa myslí to, čo „*tvorí vopred danú zá-*

⁵¹ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 105; Prvý vatikánsky koncil : *Dei Filius*.

⁵² Maréchal interpretoval Kantove *a priori* podmienky poznania v zmysle scholastickej náuky o formálnom objekte poznania (*obiectum formale*). Rozum (nem. *Vernunft*) má však v Maréchalovej filozofii, na rozdiel od Kanta, nielen regulatívnu funkciu, ale dokáže „*uchopiť*“ samotné bytie. Možno práve pre tento aspekt schopnosti rozumu poznávať nadprirodzené skutočnosti, oslovila Rahnera Maréchalova filozofia poznania.

⁵³ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 57-58; MICHAUD, D. (ed.) ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH. (1999) *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>.

⁵⁴ VESELÝ, J. *Svět tajemství, bohočlověk. Člověk jako bytost transcendence u Karla Rahnera a Jana Patočky*. In: E-Logos, 22, č. 2 (2015), s. 83 <https://doi.org/10.18267/j.e-logos.425>; CRAIGO-SNELL, Sh. *Silence, Love, and Death. Saying „Yes“ to God in the theology of Karl Rahner*. Marquette University Press, 2008, ProQuest Ebook Central. Dostupné na: <https://www-1proquest-com-lounlg0ow1752.hanproxy.cvtisr.sk/legacydocview/EBC/476971?accountid=59680>, s. 21-22; KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner. In: *SJT - Scottish Journal of Theology*, 55, č. 2 (2002), s. 129 <https://doi.org/10.1017/S0036930602000212>; KILBY, K. *Karl Rahner : Theology and philosophy*. ProQuest Ebook Central. 2004. Dostupné na: http://ebookcentral.proquest.com/_blank, s. 20 <https://doi.org/10.4324/9780203505007>; DVORÁČEK, J. Zdroje filozofického myšlení Karla Rahnera, s. 88; RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 73. <https://doi.org/10.5507/sth.2014.041>

⁵⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 80.

⁵⁶ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 112.

⁵⁷ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 117.

⁵⁸ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 112, 116.

⁵⁹ RAHNER, K. *Skušenosť Boha v dnešnej dobe*, s. 88; RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 117.

⁶⁰ RAHNER, K. *Základy kresťanskej viery*, s. 57-

konitosť pre to, čo a ako sa môže poznávajúcemu subjektu ukázať.“ Rahner túto „štruktúru“ ľudského transcendentálneho poznania vyjadruje metaforicky: „Aj kľúčová dierka je apriórnu zákonitosťou pre to, ktorý kľúč sa k nej hodí, avšak práve tým odhaľuje niečo o samotnom kľúči“.⁶¹

Slovami Rahnera je: „*Transcendentálna skúsenosť je skúsenosť transcencie a v tejto skúsenosti je daná štruktúra subjektu, a tým aj nekonečná štruktúra všetkých mysliteľných predmetov poznania zároveň a v identite“.⁶² Apriórne štruktúry tohto sebvlastnenia sú „povahou rýdzou otvorenosťou pre všetko a pre bytie vôbec.“⁶³ Rahner vysvetľuje, že práve tento prvok človeka orientuje nielen smerom k prežívaniu vzťahu s Bohom, ale aj k prežívaniu seba ako transcendentného subjektu. Táto skúsenosť s Bohom má však netematický anonymný charakter. Teda je, aj keď o ňom nehovoríme, alebo ho procesne nepoznávame.⁶⁴*

Rahner presne vymedzuje rozdiel medzi transcendentálnou skúsenosťou a ľudskou transcenciou. Transcendentálna skúsenosť ľudskej transcencie nie je skúsenosť poznávania rôznych predmetov vo svete, ale je sprostredkovaná kategoriálnou predmetnosťou v okolí človeka alebo v ňom samom. Rahner upresňuje: „*Je to základné rozpoloženie, ktoré predchádza každej predmetnej skúsenosti a preniká ňou“.* Ľudská transcencia nie je pojem predmetne reflektovaný, ale je to „*apriórna otvorenosť subjektu voči bytiu vôbec, ktorá sa aktivuje, keď sa človek pociťuje ako ten, ktorý sa stará, opatruje, strachuje a dúfa, vystavený rozmanitosti svojho každodenného sveta.“* V tomto zmysle Rahner vidí človeka ako bytosť transcencie, do ktorej života zasahuje „*mlčiaca nekonečnosť skutočnosti, ako tajomstvo“*, s ktorým nedisponuje. Človek sa takto stáva bezvýhradne otvorený voči tomuto tajomstvu uvedomujúc si seba ako osobu a subjekt.⁶⁵

Tiež môžeme argumentovať voči názorom, ktoré sa vyjadrujú proti prijatiu *ahistoricity* Rahnerovej transcendentnej metódy. Ako sme videli, Rahner naozaj vytvára tvrdenia, ktoré historickosť človeka povyšujú do esenciálnej podstaty ľudského bytia. Teda na prvý pohľad akoby „Rahnerova história“ presahovala čas a priestor. Ale aj tu treba rozlišovať históriu ako chronologický sled udalostí ľudstva vo svete a historicitu človeka ako vlastnosť jeho podstaty. Aj keď si Rahner cenil filozofiu Akvinského, Kanta aj Maréchala, na vyjadrenie svojich myšlienok chcel použiť „nový“ jazyk prijateľný súčasným moderným filozofom aj kresťanským tradičným filozofom a teológom. Chcel poňať transcendentálnu skúsenosť človeka a jeho schopnosť poznávať a poznať svoju aj Božiu skutočnosť tak, aby bola pochopiteľná uvažovaniu súčasného človeka a aby poňala človeka komplexne. Rahner používa filozofickú logiku a jej východiská tak, aby človeka

⁶¹ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 55.

⁶² RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 57.

⁶³ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 56.

⁶⁴ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 58, 110; RAHNER, K. *Content of Faith: The Best of Karl Rahner Theological Writings*. New York: Crossroad, 1993, s. 222; MICHAUD, D. (ed.) ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>.

⁶⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 77.

predstavil komplexne s jeho telesnou schopnosťou poznávať a poznať svoju aj Božiu skutočnosť. Rahner na základe svojich filozofických analýz prichádza k záveru, že človek svoju transcendentiu nemôže prežívať len vo svojej existencii, ale aj mimo nej. Pretože práve jeho vlastná prirodzenosť ho núti, aby sa vždy vracal k sebe, do svojho vnútra, ktorým svet presahuje.⁶⁶ Takto vo svojej realite dokáže byť aj ahistorickým, nachádzajúcim sa mimo priestor a čas.

Vzhľadom na túto skutočnosť prichádzame k záveru, že Rahner skúsenosť uchopenia neuchopiteľného (poznávania Zjavenia) silne prepája s matériou, konkrétnosťou, zmyslami a zmyslovou skúsenosťou a s telesnosťou a pripisuje jej rovnaký význam ako schopnosti prijímať a uvedomovať si pravdivosť vlastného transcendentálneho poznania.

Skúsenosť Boha a hranice ľudského poznávania

Ako sme spomínali vyššie, Rahner definuje pojem transcencie ako vlastnosť človeka, ktorá mu umožňuje povznášať sa k horizontu bytia (*Worauflin*).⁶⁷ Táto *a priori* dispozícia - uvedomiť si transcendentné, nadprirodzené, vychádza z vnútra človeka, začína od človeka. Je to vnútorná vlastnosť človeka prijímať, čo mu je dávané zvonku a uschopňuje ho prijať aj skúsenosť Boha. Podľa Rahnera je oná schopnosť vlastne ľudská spôsobilosť pre „božské“, Božie milostivé pôsobenie. Základným predmetom tohto typu transcendentného poznávania je Zjavenie. Preto Rahnerovu náuku môžeme nazvať transcendentálnou vnútornou teológiou – teológiou Zjavenia a nie transcendentálnou filozofiou.

Spomínanú transcendentálnu vlastnosť charakterizuje Rahner ako „*nadprirodzene povýšená transcendentálna ľudskosť*“.⁶⁸ Podľa nemeckého teológa je to nevedomá skutočne daná transcendentálna skúsenosť povolania a odkázanosti na bezprostrednú blízkosť Boha, ktorou možno vysvetliť nielen neuchopiteľné skutočnosti, ale predovšetkým transcendentálnu skutočnosť Zjavenia. Transcendentálna je spôsobilosť človeka mať svoje vlastné skúsenostné poznávanie. Rahner to nazýva aj „*sebatranscendencia* k svätému, zdieľajúcemu sa tajomstvu Božiemu“.⁶⁹ Táto odkázanosť, aj keď je *a priori* pôvodu, však musí prechádzať zmyslovým sebauvedomením človeka a následným *a posteriori* prejavovaním sa v reflexii, aby vedome prijala Zjavenie a následne sa mu vedela adekvátne darovať. Pretože, ako Rahner odôvodňuje: „*Transcendentálna ľudskosť je sprostredkovaná cez všetok kategoriálny materiál svojej aposteriornej skúsenosti*“, a preto aj má charakter „*kategoriálnej skutočnosti, skrze ktorej človek prichádza k sebe samému*“.⁷⁰

Rahner v tejto súvislosti o skúsenosti Boha hovorí: „*O skúsenosti Boha sa nedá myslieť tak, akoby to bola jedna zoláštna skúsenosť vedľa iných...*“ je to „*...posledná hĺbka a radikálnosť každej osobnej duchovnej skúsenosti...a je teda práve tou pôvodnou celistvosťou skú-*

⁶⁶ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 135.

⁶⁷ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 110, 75.

⁶⁸ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 200.

⁶⁹ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 220.

⁷⁰ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 229.

senosti, v ktorej každá duchovná osoba má seba samú a sama za seba nesie zodpovednosť“.⁷¹ Rahner vysvetľuje, že táto skúsenosť sa nedá nejak „urobiť“, alebo si ju zaslúžiť, dá sa len na ňu poukázať. Človek na ňu vie len obrátiť vlastnú pozornosť, aby mohol sám objaviť, čo v sebe má. Pritom to nemusí nazývať skúsenosťou Boha. Je to len podmienka (*Vorgriff*),⁷² predpoklad, nosný základ, akási vlastnosť či spôsobilosť človeka pre jeho transcendentálne prebývanie vo svete.⁷³ Rahner hovorí, že popísať takúto skutočnosť, keď ju v sebe človek objaví (alebo aj keď neobjaví) je náročné, lebo hovorenie o tom môže sklúzať buď do poetického vyjadrenia pomerne vágnych nálad alebo do pojmovej striktnosti hrania sa so slovami. V každom prípade ju každý človek má a je len na ňom samom, ako s ňou naloží.⁷⁴

Rahner vymedzuje hranice tejto skúsenosti v zmysle hraníc ľudského poznania. Tie posúva do neurčitého nekonečna. Hovorí, že len ak si uvedomíme, že naše možnosti poznávať sú neobmedzené, ale že sú aj veci, ktoré nevieme dosiahnuť, spoznáme vlastne tajomstvo vlastného nekonečného poznania. Rahner týmto vymedzuje človeka ako „*bytosť nekonečného poznania*“.⁷⁵ Až potom, keď si človek uvedomí, že sám seba trvale prekračuje smerom k tomu, čo sa nedá dosiahnuť, spozná tajomstvo, ktoré sa nedá vysvetliť ničím iným, než samým sebou.⁷⁶ Otázka ľudského poznania sa týmto uvedením stáva zároveň nepochopiteľnou aj samozrejmu. Táto skúsenosť so sebou samým nás vedie k tomu, čo nazývame „*nekonečné tajomstvo vôbec*“.⁷⁷ Práve tento aspekt Rahner nazýva skúsenosť Boha, ktorou spoznáme nielen nekonečnosť Božieho bytia, ale aj vlastnú konečnosť.⁷⁸

Dosiahnuť tento cieľ znamená spoznať smerovanie človeka (pohyb) k Bohu ako nekonečnu, ktoré nás presahuje. Tento cieľ síce človek nedosahuje poznávaním konkrétnych vecí vo svete, ale vďaka ich poznaniu vo svojom duchu (myslení) si uvedomuje, že nekonečno existuje, pretože chápe pojem konečna. Priestor nekonečna sa mu takto už nezdá prázdny, ale absolútne plný, dokonca naplňujúci. Táto „*nekonečná plnosť*“ je cieľom celého ľudského poznania a činnosti a voláme ju Boh. Duch vo svete, konkrétne existujúci a v historickom čase vždy prítomný je princípom spájania hmotnej reality s duchovným svetom človeka odôvodňujúcim tak aj celok sveta.⁷⁹ Rahner v tomto zmysle o človeku hovorí: „Človek je duch, ktorý sám seba vníma ako ducha tým, že seba nevníma iba ako ducha“.⁸⁰

Záver

Transcendentná skúsenosť seba samého je kľúčovým pojmom Rahnerovho myslenia, podobne ako transcendentalita vlastnej ľudskej podstaty, s ktorou historici-

⁷¹ RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe, s. 85.

⁷² RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. ; KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner, s. 128. <https://doi.org/10.1017/S0036930602000212>

⁷³ RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe, s. 86.

⁷⁴ RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe, s. 85-86.

⁷⁵ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 73.

⁷⁶ RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe, s. 86; RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 135

⁷⁷ RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe, s. 86.

⁷⁸ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 73

⁷⁹ RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe, s. 86-87; RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 73-77.

⁸⁰ RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*, s. 73.

ta ide spoločne ako konštrukčný prvok ľudskej bytosti. Rahner pri interpretáciách človeka presahuje filozofické kapacity, filozofuje teologicky.⁸¹ Pri charakterizovaní človeka vychádza z princípov a pojmov teórie poznania. Za najpodstatnejšie považuje osobné a osobnostné poznanie seba a porozumenie vlastnej existencie. Rahnerov koncept teórie poznania môžeme charakterizovať ako personalistický, integrálny koncept poznávania, ktorý má svoju vertikálnu rovinu založenú na princípoch viery a horizontálnu, ktorú zastupuje rozumové vedenie, poznávanie a usudzovanie.

Teória poznania je nevyhnutnou zložkou Rahnerovej antropológie a teológie, prostredníctvom ktorej dokáže popísať samotnú podstatu človeka. Vychádza z faktu, že schopnosť úmyselného a vedomého sebauvedomenia si vlastnej konečnosti, vystihuje človeka ako transcendentnú bytosť. Toto sebaopoznanie človeka vedome drží vlastnú telesnú existenciu vo svete, v ktorom uskutočňuje všetky svoje činnosti vzhľadom na vlastnú konečnosť aj nekonečnosť svojho bytia. Pri výbere každej konkrétnej poznávanej veci ju vníma s ohľadom na celé bytie, lebo vie na základe svojho poznávania, že všetko má súvis so všetkým. Poznanie vlastnej schopnosti transcendentného poznávania umožňuje človeku pochopiť, že tvorí so svetom celok, ktorý dokazuje existenciu Boha ako zjednocujúceho prvku práve presahovaním tohto sveta.

V Rahnerovej teórii poznania je nepostrádateľným prvkom aj tradičná metafyzika a jej transcendentálne princípy. Rahner okrem tradičnej metafyziky reflektuje aj moderné ontologické názory. Reaguje na tvrdenie Heideggera, ktorý vedomie nekonečného bytia chápe ako horizont nekonečných vecí, kam patrí aj idea Boha. Avšak neprijíma Heideggerove ontologizovanie, definujúce Boha ako ideu. Podobne podporuje tézu Akvinského, že *Vorgriff* (predpochop) je svetlo, ktoré osvetľuje intelekt, aby človek komplexne pochopil veci vo svete. Ale ani jeho náuku neprijíma bezvýhradne. Rahnerov „predpochop“ totiž neprichádza zvonku ako svetlo, ale už je vopred *a priori* daný človeku ako transcendentálna skúsenosť. Rahner potvrdzuje aj závery J. Maréchala, ktorý tvrdí, že myseľ človeka je vždy zameraná ďalej než len na konkrétne veci a rozum (*Vernunft*), nemá len regulatívnu funkciu ako u Kanta, ale človek ním dokáže „uchopiť“ celú realitu aj vlastné bytie. Rahner ovplyvnený súčasnou a novovekou filozofiou, zvlášť v reakcii na Kantovu teóriu poznania, vytvára vlastnú originálnu teóriu, pri ktorej vychádza z človeka ako existenciálnej jednoty. V nej prepája osobu nekonečného Boha s osobou človeka existujúceho v konkrétnom čase a priestore, schopného poznať všetko hmotné aj nehmotné, reálne aj nadprirodzené, večné aj konečné. Človek vie poznať rozumom nielen realitu, v ktorej žije, ale aj samotné bytie, ktoré vychádza práce z tejto jeho jednoty, ktorá je zároveň historická aj transcendentná. Vedenie syntetizuje s vierou a toto zjednotenie uskutočňuje v osobnostnej perspektíve jednotlivca a spoločnosti.

Vďaka personálnemu dialogickému vzťahu s Bohom Rahner prisudzuje človeku schopnosť poznať a poznávať všetko takými apriórnymi aj aposteriórnymi prostriedkami a dávať ich do takých súvislostí na takej úrovni a kvalite, ktorá viro-

---

⁸¹ RAHNER, K. *Základy kresťanské viery*, s. 41-42.

hodne vystihuje poznateľnú podstatu sveta, človeka aj Boha, ale hlavne pochopiť seba samého. Človek vďaka svojej transcendentality dokonca poznáva, že aj keď môže poznať nekonečné množstvo všetkého, nie všetko môže poznať úplne, pretože najväčším tajomstvom ľudského poznania vždy pre neho ostáva Boh sám a jeho činy. A to práve vďaka *a priori* prvku, ktorý umožňuje človeku dosiahnuť nekonečno a prijať božiu milosť. Tento stav uschopňuje človeka nielen poznať Boha, ale aj seba samého ako transcendentný subjekt.

Bibliografia

- CARR, A. *The Theological Method of Karl Rahner*. Missoula, Montana: Scholars Press, 1977.
- CRAIGO-SNELL, S. *Silence, Love, and Death. Saying „Yes“ to God in the theology of Karl Rahner*. Marquette University Press, 2008, ProQuest Ebook Central. Dostupné na: <https://www-1proquest-1com-lounlg0ow1752.hanproxy.cvtisr.sk/legacydocview/EBC/476971?accountid=59680>.
- DVOŘÁČEK, J. Zdroje filozofického myšlení Karla Rahnera. In: *Studia Theologica*, 16, č. 4 (2014). <https://doi.org/10.5507/sth.2014.041>
- HEIDEGGER, M. *Bytie a čas*. Praha: OIKOYMENH, 1996.
- KANT, I. *Kritika čistého rozumu*. Bratislava: Pravda, 1979.
- KIDD, E. *The mystical and political body: Christian identity in the theology of Karl Rahner*. Wisconsin. Milwaukee: ProQuest, 2016.
- KILBY, K. Philosophy, Theology and foundationalism in the thought of Karl Rahner. In: *SJT - Scottish Journal of Theology*, 55, č. 2 (2002). <https://doi.org/10.1017/S0036930602000212>
- KILBY, K. *Karl Rahner : Theology and philosophy*. ProQuest Ebook Central. 2004. Dostupné na: http://ebookcentral.proquest.com/_blank. <https://doi.org/10.4324/9780203505007>
- LEHMANN, K. Philosophisches Denken im Werk Karl Rahners. In: RAFFELD, A. (ed.) *Karl Rahner in Erinnerung*. Düsseldorf: Patmos Verlag, 1994. Dostupné na: <https://freidok.uni-freiburg.de/fedora/objects/freidok:6314/datastreams/FILE1/content>.
- LETZ, J. *Teória poznania. Systémové a experienciálne-evolučné porozumenie poznania*. Bratislava: Vydavateľstvo JUP, 1992.
- MICHAUD, D. (ed.), ADIPRASETYA, J. (2005), LAFOUNTAIN, Ph. (1999), KIM, JH (1999). *Karl Rahner (1904-1984)*. In: Boston Collaborative Encyclopedia of Western Theology. Dostupné na: <https://people.bu.edu/wwildman/bce/rahner.htm>.
- RAHNER, K. *Poslucháči slova. Základy náboženskej filozofie*. Samizdat, 1986.
- RAHNER, K. *Základy kresťanskej víry*. Svitavy: Trinitas, 2002.
- RAHNER, K. *Content of Faith: The Best of Karl Rahner Theological Writings*. New York: Crossroad, 1993.

RAHNER, K. Skúsenosť Boha v dnešnej dobe. In: *Teologie 20.století. Antologie*. Praha: Vyšehrad, 1995.

RAHNER, Karl. *Spirit in the World*. New York: Herder and Herder, 1968. <https://doi.org/10.5040/9780567692573>

ŘÍHA, K. Předmluva k prvnímu českému vydání. In: RAHNER, K. *Základy křesťanské víry*. Svitavy: Trinitas, 2002.

VESELÝ, J. *Svět tajemství, bohočlověk. Člověk jako bytost transcendence u Karla Rahnera a Jana Patočky*. In: *E-Logos*, 22, č. 2 (2015). <https://doi.org/10.18267/j.e-logos.425>

ThLic. PaedDr. PhDr. Gabriela Genčúrová, PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku

Teologická fakulta

Katedra spoločenských vied

Hlavná 89

041 21 Košice

gabriela.gencurova@ku.sk